

สถาปัตยกรรมไทยในพุทธศาสนา เจดีย์ประธานวัดนางพญาและเจดีย์ประธานวัดพระศรีสรรเพชญ์

อัญชลี กงพัฒน ¹

ชาวไทยคุ้นเคยกับคำว่า “เจดีย์” มานานนับร้อยนับพันปี เพราะเป็นสิ่งก่อสร้างที่อยู่คู่พุทธศาสนา และมีการสืบทอดรูปแบบต่างๆ ด้วยอิทธิพลเชิงช่างมากมาย นอกจากนี้ความเหมือนและความต่างของแต่ละสถานที่ยังสะท้อนถึงการเกี่ยวข้องเป็นเครือข่ายวัฒนธรรมพุทธศาสนาตั้งแต่อดีตมาสู่ปัจจุบัน เจดีย์ที่สร้างขึ้นนั้นสามารถบ่งบอกถึงความศรัทธาของผู้คนได้เป็นอย่างดี และมีส่วนเชื่อมโยงกับศิลปะในด้านการจัดองค์ประกอบศิลป์ เช่น เจดีย์ประธาน ที่สร้างเป็นหลักของวัดจะมีขนาดใหญ่ มีสัดส่วนสวยงาม และตั้งอยู่ในตำแหน่งที่เด่นชัดเป็นประธานแก่เจดีย์อื่นที่เรียงรายอยู่โดยรอบ เป็นต้น

เจดีย์ของไทยมีหลายแห่งที่รู้จักกันดี เช่น เจดีย์วัดนางพญา อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ซึ่งสันนิษฐานว่าสร้างในคราวที่เมืองศรีสัชนาลัยสุโขทัยถูกรวมไว้ในอำนาจของกรุงศรีอยุธยาแล้ว และเจดีย์ประธานวัดพระศรีสรรเพชญ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่มีความใหญ่โต สง่างาม จนเป็นที่เลื่องลือ

ในหมู่ชาวต่างประเทศถึงความงดงามและความมั่งคั่งของราชอาณาจักรอยุธยา (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2540 : 193) คาดว่าคงได้รับอิทธิพลด้านรูปแบบบางประการจากเจดีย์ประธานของวัดนางพญา แม้เจดีย์ทั้งสององค์จะถูกทำลายลงไปบ้างแต่ก็ยังคงสภาพให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาพอสมควร

หลักฐานทางเอกสารระบุว่าเจดีย์ประธานทรงระฆังซึ่งอยู่ด้านหลังของวิหารวัดนางพญาเทียบแบบอย่างได้กับเจดีย์ประธาน (สามองค์เรียงกัน) ของวัดพระศรีสรรเพชญ์ พระนครศรีอยุธยาซึ่งเริ่มสร้างเมื่อปีพ.ศ.2035 งานสร้างวัดนางพญาจึงน่าจะไล่เลี่ยกับการสร้างเจดีย์ประธานของวัดพระศรีสรรเพชญ์ หากจะก่อนกว่าเล็กน้อยก็ตรงกับช่วงที่ศรีสัชนาลัยอยู่ภายใต้การยึดครองของกองทัพล้านนา แต่หากหลังจากนั้นเล็กน้อยก็เป็นคราวที่กรุงศรีอยุธยายึดเมืองนี้คืนกลับมาได้แล้ว (สันติ เล็กสุขุม, 2540 :17)

¹ อาจารย์ สาขาวิชาทัศนศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

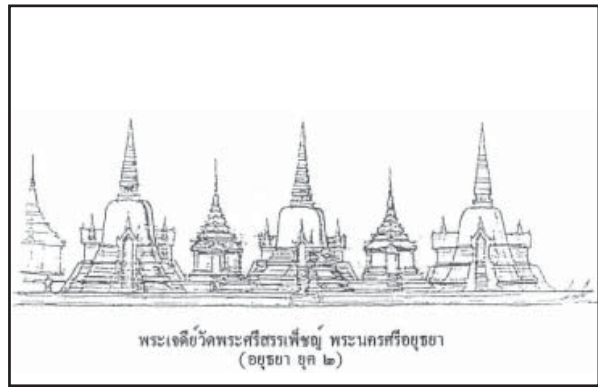
รูปที่ 1 เจดีย์และวิหารวัดนางพญาถ่ายจากทิศตะวันตกเฉียงใต้ (ม.จ. สุภัทรดิศ ดิสกุล, 2539 : 75)

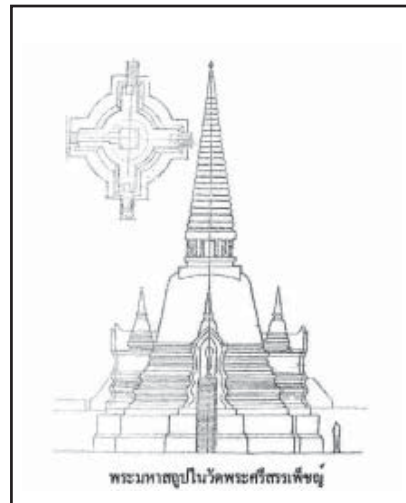
รูปที่ 2 วัดนางพญาถ่ายจากทิศใต้แลเห็นเจดีย์ศิลาแลงและวิหารซึ่งตั้งอยู่ด้านหน้า (ม.จ. สุภัทรดิศ ดิสกุล, 2539 : 74)

ในพระราชพงศาวดารกรุงเก่าระบุว่าเจดีย์ประธานของวัดพระศรีสรรเพชญ์ได้รับอิทธิพลจากเจดีย์ประธานวัดนางพญา เพราะเค้าโครงโดยรวมคล้ายคลึงกันมาก กล่าวคือ พระเจดีย์วัดนางพญามีมุขจรณะประจำ 3 ทิศ และมีมุขทางเข้าสู่คูหาเจดีย์

ส่วนพระเจดีย์วัดพระศรีสรรเพชญ์มีมุขทั้ง 4 ทิศ เรียกว่าซุ้มจรณะนำจตุรทิศประดิษฐานพระพุทธรูปยืนทุกซุ้ม ซุ้มทั้ง 4 ทิศนี้มีหลังคาหุ้มยื่นออกมาพันองศ์ระฆังเป็นหน้ามุขขนาดเล็ก บนยอดจั่วมีพระสถูปองค์เล็กตั้งไว้เป็นบราลี (เฉลิม รัตนทัศนีย์, 2539 : 22) จากหลักฐานที่กล่าวมาข้างต้นยืนยันได้ในระดับหนึ่งว่าเจดีย์ประธานของทั้งสองวัดนี้คงสร้างขึ้นในคราวเดียวกัน

รูปที่ 3 พระเจดีย์วัดพระศรีสรรเพชญ์ (อยุธยา ยุค 2) (เฉลิม รัตนทัศนีย์, 2539 : 60)

รูปที่ 4 พระมหาสถูปวัดพระศรีสรรเพชญ์ (เฉลิม รัตนทัศนีย์, 2539 : 61)

รูปที่ 5 เรือนธาตุเจดีย์ประธาน ชุมจรณะนำจตุรทิศ เป็นหน้ามุขขนาดเล็ก (สันติ เล็กสุขุม, 2535 : 37)

เจดีย์ประธานวัดนางพญาและเจดีย์ประธานวัดพระศรีสรรเพชญ์มีคุณค่าในฐานะงานสถาปัตยกรรมไทยในพุทธศาสนา ซึ่งเปรียบเสมือนกระจกเงาที่สะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรมของชาติมีสองประการดังนี้

1) เจดีย์ทั้งสองแห่งสะท้อนถึงความสามารถอันชาญฉลาดของช่างไทย เช่น การรู้จักนำทรัพยากรที่มีอยู่ใกล้ตัวมาใช้ประโยชน์ โดยนำศิลาแลงมาเป็นโครงสร้างของตัวอาคาร ถึงแม้ว่าเนื้อศิลาแลงจะพรุนมาก การตกแต่งผิวให้เรียบเพื่อก่อเรียงกันได้แนบสนิทจึงเป็นไปได้ยากและทำให้ความแข็งแรง

ของโครงสร้างลดลงบ้าง แต่ช่างไทยได้แก้ปัญหาโดยใช้ปูนฉาบทำให้มีความคงทนแข็งแรงและมีอายุยาวนานขึ้น ในด้านการออกแบบ ได้สะท้อนแนวคิดเรื่องการจัดวาง เช่น คำหนึ่งถึงสัดส่วนของความกว้างยาว สูง ลดหลั่นลงมาจากส่วนยอดสู่ฐานมีความสัมพันธ์กับการจัดวางตำแหน่งของตัวอาคาร และการประดับตกแต่งรูปทรงของเจดีย์ ได้อย่างลงตัว

2) การถ่ายทอดอิทธิพลเชิงช่างจากสถานที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง นอกจากจะเป็นการรับมรดกทางศิลปวัฒนธรรมแล้ว ศาสนสถานทั้งสองแห่งนี้ยังเป็นเครื่องยืนยันได้ว่า คนไทยเรามีความเคารพเลื่อมใสในพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ดังนั้นสิ่งก่อสร้างเกี่ยวกับการพระศาสนา ย่อมกระทำขึ้นอย่างสุดกำลังความคิด สุดฝีมือ และใช้วัสดุที่มีคุณภาพ (สามารถ ทรัพย์เย็น, 2514 : 2)

อย่างไรก็ตามแม้หากปรักหักพังของเจดีย์ที่หลงเหลืออยู่ยังเปิดโอกาสให้ได้ศึกษาด้านศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา แต่หากต้องการจะเห็นสิ่งก่อสร้างเหล่านี้คงอยู่ต่อไปในวันข้างหน้าคงต้องอาศัยคนรุ่นใหม่เป็นกำลังสำคัญในการดูแลรักษาด้วยความรู้ ความเข้าใจเพื่อเป็นมรดกสืบทอดถึงอนุชนรุ่นหลังต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- เฉลิม รัตนทัศนีย์. 2539. *วิวัฒนาการศิลปสถาปัตยกรรมไทยพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. 2540. *นครหลวงของไทย*. กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์.
- สันติ เล็กสุขุม. 2535. *เจดีย์ : ความเป็นมาและคำศัพท์เรียกองค์ประกอบเจดีย์ในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ : มติชน. 2540. *ศิลปะสุโขทัย*. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.
- 2542. *ศิลปะอยุธยา งานช่างหลวงแห่งแผ่นดิน*. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.
- สามารถ ทรัพย์เย็น. 2514. *ศิลปกรรมสมัยอยุธยา*. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.
- สุภัทรดิศ ดิศกุล, ม.จ. 2539. *ศิลปะในประเทศไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.